

Z kroniki Instytutu Zachodniego

OBRADY KOMISJI HISTORYCZNEJ POLSKO-NIEMIECKIEJ W LIPSKU

Protokół końcowy trzeciej konferencji Polsko-Niemieckiej Komisji Historycznej

W czasie od 2 do 4 grudnia 1957 r. odbyła się w Lipsku trzecia konferencja Polsko-Niemieckiej Komisji Historycznej.

W skład polskiej sekcji Komisji weszli:

prof. dr Kazimierz Piwarski, jako przewodniczący
dyr. Henryk Altman
prof. dr Leon Grosfeld
prof. dr Gerard Labuda
prof. dr Janusz Pajewski
prof. dr Kazimierz Popiołek
doc. dr Józef Gierowski, jako sekretarz

W skład niemieckiej sekcji Komisji weszli:

prof. dr Gerhard Schilfert, jako zastępca przewodniczącego
prof. Wilhelm Eildermann
doc. Felix Heinrich Gentzen
dr Walter Nissen
dr Heinrich Scheel, jako sekretarz

W toku obrad przejawilo się zgodne dążenie do udzielania sobie wzajemnej, braterskiej pomocy w rozwoju marksistowskiej nauki historycznej i do przeciwstawiania się zwartym frontem reakcyjnym i imperialistycznym tendencjom w historiografii, szczególnie zachodniemieckiej. Komisja zajęła na konferencji stanowisko wobec wysuniętych przez rządy Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Niemieckiej Republiki Demokratycznej propozycji w sprawie ugruntowania pokojowych stosunków między krajami bałtyckimi. Znalazło ono odbicie w deklaracji, która została dołączona do protokołu. Komisja uznała, że podjęcie wspólnych badań nad dziejami państw bałtyckich przez historyków polskich, niemieckich, radzieckich i skandynawskich stanowiłoby wartościowy wkład w dzieło utwierdzenia pokojowych stosunków w rejonie Morza Bałtyckiego.

Na końcowym posiedzeniu Komisji, w dniu 4 grudnia, powzięto następujące uchwały i zalecenia:

1

Przebieg trzeciej konferencji wykazał, że Komisja nie powinna ograniczać się do wymiany informacji i załatwiania spraw organizacyjnych, ale że zasadniczym punktem obrad musi się stać dyskusja nad naukowymi problemami, które interesują historyków obu krajów. Postanowiono poświęcić czwartą konferencję omówieniu postawy historiografii zachodniemieckiej wobec stosunków polsko-niemieckich. Dokładna problematyka zostanie ustalona po pisemnym porozumieniu przewodniczących sekcji do końca stycznia 1958 r.

2

Sekcja niemiecka udzieli pomocy w przygotowaniach do organizowanej na gruzdnież 1958 r. w Poznaniu konferencji poświęconej rocznicy powstania wielkopolskiego poprzez dostarczenie odpowiednich referatów.

3

Celem wywiązania się z ważnego zadania, jakim jest intensyfikacja wzajemnej pomocy w przygotowywaniu podręczników uniwersyteckich, Komisja postanowiła:

a) w terminie do końca stycznia przekazać ukończone próbne opracowania poszczególnych odcinków Historii Niemiec do oceny i uwag polskiej stronie; zasada ta ma być także utrzymana na przyszłość;

b) zapewnić nadesłanie stronie niemieckiej przez stronę polską makiety trzeciego tomu i pierwszej części czwartego tomu Historii Polski celem umożliwienia historykom niemieckim przygotowania się do udziału w przewidywanej dyskusji;

c) strona polska ma przygotować dla „Zeitschrift für Geschichtswissenschaft“ sprawozdania, które zapoznają historyków niemieckich ze stanem badań nad dziejami Ziem Zachodnich — w terminie do końca marca 1958 r.;

d) strona polska będzie umożliwiać w odpowiedni sposób historykom niemieckim zapoznawania się z aktualnymi badaniami, szczególnie z zakresu historii Śląska i Pomorza.

4

Komisja uznała, że konieczny jest dalszy rozwój współpracy między polskimi i niemieckimi historykami w zakresie badań nad historią Pomorza. W związku z powyższym uchwalono podjęcie następujących kroków:

a) zorganizowanie wymiany materiałów archiwalnych i informacji;

b) odbywanie wspólnych spotkań i przeprowadzenie wymiany historyków szczególnie ze Szczecina i Greifswaldu.

c) udzielenie pomocy w pracach nad „Historią Pomorza“ ze strony niemieckich historyków;

d) kontynuowanie bibliografii Pomorza do r. 1945;

e) zwiększenie współpracy historyków niemieckich z czasopismem „Szczecin“.

5

Komisja popiera dalsze prace nad historią stosunków polsko-saskich w czasie unii personalnej. Planuje się przygotowanie do końca 1958 r. tomu studiów historyków polskich i niemieckich, dotyczących czasów wojny północnej. Ze strony polskiej podejmuje się kroki w kierunku pozyskania współpracy historyków radzieckich w tym wydawnictwie.

6

Celem przyspieszenia prac nad wydawnictwem źródeł do historii stosunków polsko-niemieckich w latach 1772—1871 postanowiono, że do dnia 15 lutego 1958 r. obie strony przedłożą sobie wzajemnie uwagi o zakresie i celu zarówno całego wydawnictwa, jak zwłaszcza pierwszego tomu. Uwagi te winny stać się podstawą dyskusji i przygotowania konkretnego planu, co nastąpiłoby w czasie przewidywanego na koniec marca spotkania redaktorów w Görlitz. Protokół tej dyskusji i plan zostaną przesłane członkom Komisji i posłużą za podstawę do ponownego omówienia sprawy tego wydawnictwa na następnej konferencji.

7

Ponieważ zarówno ze strony polskiej, jak i niemieckiej istnieje potrzeba uzyskania pełnego obrazu działalności Ostmarkenvereinu, Komisja uznała za słuszne podjęcie zbiorowej pracy polsko-niemieckiej nad historią tego związku. W ciągu najbliższych miesięcy przewiduje się porozumienie w tej sprawie między zainteresowanymi historykami, tak by na następne posiedzenie Komisji mógł być już przygotowany konkretny plan pracy.

8

Komisja przyjmuje z uznaniem proponowane przez stronę polską wspólne wydawnictwo materiałów archiwalnych do dziejów powstań śląskich (1918—1921). Niemiecka sekcja wystąpi jeszcze w ciągu bieżącego roku do państwowych władz archiwalnych z postulatem zapewnienia współpracy ze strony odpowiednich archiwów niemieckich z tym przedsięwzięciem.

9

Komisja popiera plan wysunięty przez *Institut für Zeitgeschichte* wydania zbioru dokumentów do dziejów powstania granicy na Odrze i Nysie. Obie sekcje aprobują ten plan, którym zainteresują odpowiednie instytuty zarówno w Polsce, jak i w NRD. Postanowiono, by ze strony niemieckiej prowadził tę sprawę *Institut für Zeitgeschichte*, a ze strony polskiej Instytut Zachodni. Do połowy stycznia 1958 r. *Institut für Zeitgeschichte* przedstawi wszystkim zainteresowanym dokładną dyspozycję wydawnictwa.

10

W uzupełnieniu dokonanej na Konferencji wymiany informacji na temat prowadzonych prac naukowych zostaną wzajemnie przekazane listy tematów prac monograficznych z historii Polski i Niemiec, które mogą liczyć na zainteresowanie drugiej strony, a które są aktualnie przygotowywane w PRL i NRD. Termin: luty 1958 r.

11

Celem wzmoczenia wymiany historyków polskich i niemieckich, szczególnie młodszych, przekazane zostaną do końca stycznia 1958 r. prowizoryczne listy historyków, dla których konieczny jest pobyt naukowy w NRD lub w PRL. Listy mają obejmować obok nazwisk kwalifikacje kandydatów, tematykę, nad którą zamierzają pracować, czas pobytu i wykaz miejscowości, w których pragną się zatrzymać. Zadaniem obu sekcji będzie zapewnienie ze strony instytucji państwowych realizacji tych życzeń w miarę istniejących możliwości.

12

Celem zapewnienia lepszej wzajemnej informacji członków Komisji o stanie badań historycznych postanowiono, by od stycznia 1958 r. Instytuty Akademii Polskiej i Niemieckiej przekazywały po 8 egzemplarzy „*Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*“ względnie „*Kwartalnika Historycznego*“ do podziału między członków Komisji.

13

Podkomisja Śląska opracowała specjalne uchwały i zlecenia, które przyjęte zostały jako załącznik do protokołu.

14

Podkomisja Archiwalna odbędzie spotkanie w dn. 5 grudnia w Potsdamie. Przyjęte tam uchwały i zalecenia zostaną załączone do protokołu.

15

Kontrola wykonania uchwał zawartych w tym protokole zostanie przeprowadzona na najbliższej konferencji Polsko-Niemieckiej Komisji Historycznej.

16

W okresie między konferencjami Komisji łączność obu sekcji utrzymywać będą sekretarze.

Najbliższa konferencja Polsko-Niemieckiej Komisji Historycznej odbędzie się w maju 1958 r. w Krakowie. Porządek dzienny i odpowiednie materiały zostaną dostarczone obu sekcjom przynajmniej na 1 miesiąc przed posiedzeniem Komisji.

W Lipsku, dnia 4 grudnia 1957 r.

(Prof. Dr Kazimierz Piwarski)

(Prof. Dr Gerhard Schilfert)

Protokół dodatkowy Podkomisji Śląskiej

Posiedzenie Podkomisji Śląskiej odbyło się w dniu 3 grudnia 1957 r. Wzięli w nim udział:

Prof. dr K. Popiołek (Wrocław)
 Doc. dr J. Gierowski (Wrocław)
 Doc. dr A. Galos (Wrocław) jako gość
 Doc. dr F. H. Gentzen (Lipsk)
 Dr J. Kalisch (Lipsk) jako gość.

I. Kontrola uchwał poprzedniego posiedzenia. (Na podstawie protokołu Podkomisji z dn. 15 XI 1956).

Stwierdzono, że współpraca polskich i niemieckich historyków w zakresie historii Śląska rozwijała się na ogół pomyślnie. Częściowo rozpoczęto, a częściowo już ukończono prace o następującej tematyce:

- 1) Stanowisko społeczeństwa niemieckiego wobec germanizatorskiej polityki rządu niemieckiego
- 2) Stosunek SPD do sprawy narodowej w opanowanych przez Prusy częściach Polski
- 3) *Ostflucht i Osthilfe*
- 4) Polityka agrarna NSDAP w Niemczech wschodnich
- 5) Hitlerowska polityka okupacyjna w Polsce w czasie III wojny światowej (Problemy historii II wojny światowej).

Polscy członkowie Podkomisji pragnęliby uzyskiwać pełniejsze informacje o stanie prac nad historią niemieckiego ruchu robotniczego, zwłaszcza na Śląsku.

Dostarczane przez dra Opitzę z Drezna wykazy materiałów archiwalnych do historii Śląska, znajdujących się w archiwum drezdeńskim, zostały uznane za wartościową pomoc dla polskiej strony. Za te wykazy źródeł, które mają być kontynuowane, wyrazili polscy członkowie Podkomisji swe podziękowanie drowi Opitzowi.

Zaproponowano, aby zestawione do opracowania tematy wg listy z 15 XI 1956 r., nad którymi jeszcze nie rozpoczęto badań, były w silniejszym niż dotychczas stopniu uwzględniane przy bieżących czy zaplanowanych pracach badawczych niemieckich historyków. (Zob. poniżej wykaz tematów).

II. Wspólne prace badawcze.

Subkomisja proponuje podjęcie przez polskich i niemieckich historyków i archiwistów wspólnie przygotowywanego wydawnictwa źródeł do dziejów powstań śląskich (1918—1921). Propozycja ta została przyjęta przez plenum Komisji i wprowadzona do planu prac (zob. Protokół końcowy par. 8).

Postanowiono przedyskutować w ramach dyskusji naukowej Polsko-Niemieckiej Komisji Historycznej problem stosunku SPD do sprawy narodowej.

III. Wymiana książek.

Polska strona Podkomisji zobowiązała się pomóc Instytutowi Historii Europejskich Demokracji Ludowych przy Uniwersytecie Karola Marksa w Lipsku w do-

starczeniu prac z zakresu historii Śląska (monografii i czasopism). Tenże Instytut prześle w zamian Instytutowi Historycznemu Uniwersytetu Wrocławskiego „Wissenschaftliche Zeitschrift“ Uniwersytetu Karola Marksa.

IV. Wymiana pracowników naukowych.

Polska strona Podkomisji proponuje umożliwienie mgrowi Leszczyńskiemu (Wrocław) wyjazdu na badania naukowe do NRD.

V. Tematy, których opracowanie przez niemieckich i polskich historyków byłoby konieczne lub wskazane:

1. Stosunki handlowe Śląska i Saksonii (Niemiec) w 16—18 w.
2. Rola Ślązaków na uniwersytetach niemieckich w 17—18 w. Dla pracy tej pozyskano prof. Mühlpfordta, który nadesła artykuł do „Sobótki“.
3. a) Problem niemieckiego rynku zbytu dla śląskiego przemysłu;
b) Zaniedbanie prowincji wschodnich (zwłaszcza Śląska) w ramach gospodarki niemieckiej.

Opracowaniem tych tematów zainteresuje się prof. Kuczynskiego i jego współpracowników.

4. Niemieckie piśmiennictwo, sztuka i nauka na Śląsku; Wrocław jako naukowe centrum w latach 1850—1914. Zaproponowano opracowanie tego tematu przez kogoś z historyków niemieckich.

5. Strategia i taktyka SPD; stanowisko SPD wobec polskiej kwestii narodowej. Temat ten budzi duże zainteresowanie tak polskich, jak i niemieckich historyków i będzie z różnych stron opracowywany. Polska strona pragnęłaby mieć bliższe relacje o rozpoczętych czy zakończonych pracach w NRD w tej dziedzinie.

6. a) Rozwój niemieckiej nauki i kultury na Śląsku i rola Wrocławia 1914—1945.
b) Stanowisko KPD wobec kwestii polskiej, zwłaszcza stanowisko Ernsta Thälmana. Zaproponowano pozyskanie dla opracowania tego tematu prof. Engelberga i dra Schreinerera jako kierowników działu w Instytucie Historii Niemieckiej Akademii Nauk.

Niniejszy protokół dodatkowy zostaje dołączony do protokołu końcowego III Konferencji Komisji Historycznej Polsko-Niemieckiej.

W Lipsku, dnia 4 grudnia 1957 r.

K. Popiołek

F. H. Gentzen

Bałtyk — morzem pokoju

Deklaracja Polsko-Niemieckiej Komisji Historycznej

Polsko-Niemiecka Komisja Historyczna na swym posiedzeniu w dniach od 2 do 4 XII 1957 zajęła stanowisko wobec propozycji rządów PRL i NRD stworzenia z Bałtyku morza pokoju na drodze dwu- lub wielostronnych układów położonych nad nim państw.

Historyk, którego obowiązkiem jest wyciągnięcie właściwej nauki z przeszłości dla teraźniejszości i przyszłości i który stoi po stronie obozu pokoju, może udzielić tej propozycji tylko pełnego poparcia.

Bałtyk, ongiś pośrednik w pokojowej wymianie, która prowadziła do dobrobytu i rozkwitu miast krajów bałtyckich, był zarazem przez wiele stuleci aż do ostatnich czasów terenem krwawych walk o *Dominium maris Baltici*.

W epoce imperializmu próbowali niemieccy monopolisci uczynić z Bałtyku morze niemieckie i położone nad nim państwa albo uzależnić gospodarczo, albo odepchnąć od wybrzeża. Poprzez politykę germanizacji i ucisku polskiej ludności

na opanowanych przez Prusy polskich ziemiach usiłowali oni uniemożliwić odbudowę Polski, a przez to wszelkimi środkami udaremnić starania oparcia jej o brzeg Bałtyku.

Niemieccy historycy, jak Dietrich Schäfer czy Walter Vogel, próbowali znaleźć w przeszłości dowody na to, że Bałtyk był morzem germańskim i że tylko Niemcom należy *Dominium maris Baltici*. W czasie pierwszej wojny światowej usiłowano przy pomocy siły zbrojnej zrealizować te pretensje.

Rewolucja Październikowa uwolniła narody uciskane dotychczas przez caryzm. Mogły one teraz wykorzystywać swe prawa do udziału w żegludze bałtyckiej. Rewolucja Październikowa stworzyła nowe podstawy dla pokojowej współpracy krajów bałtyckich. Poprzez politykę pokojowej koegzystencji i zbiorowego bezpieczeństwa, poprzez zawarcie układów o nieagresji z sąsiednimi państwami bałtyckimi wskazał Związek Radziecki drogę, na której Bałtyk mógł się stać z obszaru międzynarodowego napięcia łączącym narody morzem pokojowej wymiany.

Politykę tę usiłował pokrzyżować imperializm niemiecki w swej najbardziej reakcyjnej i krwawej formie — faszyzmu — i w drugiej wojnie światowej zamieścić Bałtyk w wewnętrzne morze niemieckie. Czasy te pozostają jeszcze okropnym wspomnieniem. Ale opór ujarzmionych ludów i walka narodów Związku Radzieckiego udaremniły nienasycone plany niemieckiego imperializmu uchwycenia panowania na Bałtyku.

Agresywne państwa bloku NATO, przede wszystkim NRF, usiłują przez założenie baz morskich zamieścić Bałtyk w *mare clausum* i w ten sposób uniemożliwić ustalenie normalnych, pokojowych stosunków w tym rejonie. Próbuja stworzyć nowe bazy do ataku na kraje socjalistyczne.

Po drugiej wojnie światowej rozpoczęto w wielu krajach nadbałtyckich budowę nowego, socjalistycznego społeczeństwa. Dzięki temu zwyciężyły zasady międzynarodowej współpracy. Jak nigdy przedtem w dziejach zaistniały dziś warunki, by na podstawie pokojowej koegzystencji uwolnić ostatecznie Bałtyk od napięcia między położonymi nad nim narodami.

Z dziejów obszaru bałtyckiego da się wyciągnąć następująca nauka:

1. Często występujące w historii obszaru bałtyckiego próby opanowania go przez jedne kraje na drodze podboju państw sąsiednich były zawsze fatalne dla ludności tych krajów. Próby takie nie tylko przynosiły podbitym czy uzależnionym krajom cierpienie i nędzę, ale i sprowadzały na kraje agresywne zawsze klęski i katastrofy.

2. Natomiast okresy pokoju otwierały przed położonymi nad Bałtykiem państwami możliwości rozwoju handlu i podniesienia dobrobytu.

3. Geograficzno-polityczne położenie obszaru bałtyckiego stwarza konieczność oparcia przez kraje bałtyckie wzajemnych stosunków o zasady przyjaźni i wzajemnego poszanowania suwerenności. Istnieją do tego dziś lepsze niż kiedykolwiek obiektywne przesłanki. Propozycja rządów PRL i NRD stanowi ważną i dostatecznie szeroką inicjatywę w tym kierunku.

Dlatego Polsko-Niemiecka Komisja Historyczna popiera tę inicjatywę i jest gotowa wnieść swój wkład do tego, by Bałtyk stał się *mare pacis* dla wszystkich krajów bałtyckich.

(Pod tą deklaracją złożyli podpisy wszyscy członkowie Komisji uczestniczący w obradach).

K. P.

KONFERENCJA NAUKOWA W LIPSKU

W ostatnim tygodniu listopada 1957 r. odbyła się w Lipsku konferencja naukowa komisji historycznej Związku Radzieckiego i Niemieckiej Republiki Demokratycznej z udziałem zaproszonych przedstawicieli nauki historycznej innych